

Sınıf Öğretmenlerinin Değerler Eğitimi Hakkındaki Görüşleri

Sevilay KARAMUSTAFAOĞLU

Prof. Dr., Amasya Üniversitesi, Eğitim Fakültesi, Matematik ve Fen Bilimleri Eğitimi Bölümü, Fen Bilgisi Eğitimi Anabilim Dalı, sevilayt2000@yahoo.com

Gülendam AMANAT

Amasya Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Matematik ve Fen Bilimleri Eğitimi Anabilim Dalı, Fen Bilgisi Eğitimi Bilim Dalı, endamkasim@hotmail.com

Makale Bilgileri

Anahtar Kelimeler:

Değer,
Değerler Eğitimi,
Sınıf Öğretmeni

ÖZET

Bu çalışmanın amacı sınıf öğretmenlerinin değerler eğitimine ilişkin görüşlerini tespit etmektir. Nitel araştırma kökenli olgubilim çalışması olarak yürütülen bu araştırmanın çalışma grubunu, 2015-2016 yılında Ankara'da Milli Eğitim Müdürlüğü'ne bağlı bir devlet okulunda görev yapan 11 sınıf öğretmeni oluşturmaktadır. Sınıf öğretmenlerinin değerler eğitimi ile ilgili görüşlerinin belirlenmesi yarı yapılandırılmış mülakatlar yoluyla gerçekleştirilmiştir. Çalışmadan elde edilen bulgulara göre okullarda değerler eğitimi konusunda bir çok çalışmanın yapıldığı bu çalışmalarda ailelerin de sürece dahil edildiği tespit edilmiştir. Öğretmenler 'tüm bu çalışmaların iyi niyetli çalışmalar olmaktan öteye gidemediğini' açıklamışlardır. Değerler eğitiminin okullarda daha sistemli bir şekilde verilmesi, bir ders olarak programlara dahil edilmesinin daha etkili bir değerler eğitimi için gerekli olacağı önerilmektedir.

The Opinions of the Class Teachers on Education of Values

Article Info

Keywords:

Values,
Values Education,
Elementary School
Teacher

ABSTRACT

The purpose of this study is to analyze the opinions of elementary school teachers about values of education. The study group consists of eleven elementary school teachers working in Ankara city National Education Directorate. Data has been collected from the interviews with these elementary school teachers. This study was carried out through phenomenographic method based on the qualitative research. To determine the teachers' opinions regarding to the values education, eight semi structured questions were asked to the teachers. Answers were recorded and the results were analysed. In this research, it is seen that there are many studies which involve both the schools and families. However, all these studies could not go far from bona fide studies. It can be advised that the values education should be included into the curricula as a school subject in elementary schools.

GİRİŞ

Değerler, toplumun temel manevi yapı taşlarındandır. İnsanın davranışlarına rehberlik ederek, toplum içerisinde huzurlu yaşabilmeye yardımcı olurlar, ilgi gösterilen arzu edilen ölçütlerdir (Yazar, 2012). Duygu, düşünce ve davranışlar değerlerle şekillenir. Değerlerle insan kendinden neyin beklenildiğini, nasıl davranması gerektiğini, neyi yaptığında cezalandırılacağını ve ödüllendirileceğini öğrenir (Fichter, 2006). Toplumun değer yargılarının gelecek nesillere aktarılması o toplumun diğer toplumlar arasında önemini yitirmemesi açısından çok önemlidir. Dünyada ve Türkiye'de değişen yaşam koşulları, medya ve kitle iletişim araçlarının uygunsuz kullanılması, değerlerin kazanılmasını olumsuz etkilemekte, bu olumsuz durum aile hayatını toplumda yaşayan insanların rahat ve huzurunu kaçırmakta, toplumsal yaşamın niteliğini azaltmaktadır (Köylü, 2007; Yiğittir, 2010). Toplum olarak

ortak bir değerler sistemi oluşturulmaz ve genç nesillere olumlu değer aktarımı yapılmazsa, zamanla var olan olumlu değerler de erozyona uğrayacaktır.

Son yıllarda bu tehlikeleri gören ülkeler değerler eğitimi ile ilgili birçok çalışma yapmıştır (Johansson, Puroila ve Emilson, 2016; Koh, Camiré, Lim Regina ve Soon, 2017; Sigurdardottir ve Einarsdottir, 2016; Thornberg ve Oğuz, 2016). Tüm bu çalışmaların temel amacı olumlu değerlerle donatılmış bireyler yetiştirmektir. "Milli Eğitim Temel Kanununda" da bu vasıflar sıralanmıştır. Mutlu, özgüvenli, sorumluluk sahibi, Atatürk ilke ve İnkılaplarına ve Atatürk Milliyetçiliği'ne bağlı Türk Milleti'nin milli, ahlaki, insani, manevi ve kültürel değerlerini benimseyen koruyan geliştiren, ailesini, vatanını, milletini seven ve daima yüceltmeye çalışan, geniş bir dünya görüşüne sahip, insan haklarına saygılı, demokratik laik bir yurttaş olmak olarak belirtilmiştir (MEB, 1973).

Kişilik gelişiminin temeli ailede atılmaktadır. Daha sonra bu görevi okullar üstlenmektedir. Okullar değerler eğitimi için uygun ortamlar yaratır. Okullar çocukların kişilik gelişimlerini oluşturdukları basamaklardan ikincisi ve en önemlisidir. Çünkü öğrenciler burada iyi-kötü gibi ahlaksal kavramları sosyal bir ortamda sentezleme imkanı bulurlar. Okullarda verilen değerler eğitiminin istenilen düzeyde olması beklenir. Olumsuz değerlerle yüklenen bireylerin topluma ve insanlığa vereceği zararlar düşünülürse bu eğitimin önemi daha iyi anlaşılır. Okullarda verilen değerler eğitiminin merkezinde olan öğretmenlere büyük görevler düşmektedir. Okullar sadece psikomotor ve bilişsel kazanımların verildiği bir yer olarak düşünmemelidir (Fidan, 2009).

Öğretmenler sınıf ortamlarını düzenleyerek değerler eğitimine uygun hale getirmeli, kendilerinde var olan değerleri iyi bir model olarak öğrencilerine aktarmalıdır. Var olan bu olumlu değerleri sistemli olarak öğrencilerine kazandırmaya çalışmalıdırlar (Akbaş, 2008; Ada, Baysal ve Korucu, 2005). Öğretmenlerin değerlerin öğrencilere nasıl kazandırılması, hangi yöntemin kullanılması gerektiğini bilmesi önem arz etmektedir. Bu ve buna benzer çalışmaların gerekçelerinden biri öğretmenlerin değerler eğitiminde karşılaştığı olumlu ve olumsuz etkilerin neler olduğunu tespit etmektir (Aydın ve Gürler, 2012; Baydar, 2009; El Hassan ve Kahil, 2005; Kale, 2007, Akt. Kaymakcan, Kenan, Hökeleki, Aslan ve Zengin, 2007; Saripudin ve Komalasari, 2015; Yalar ve Yelken, 2011). Tüm bu çalışmalar daha müreffeh bir toplum, daha mutlu bireyler ve daha temiz bir dünya için yapılmaktadır.

Onsekizinci Milli Eğitim Şurası'nda alınan kararlarda Milli Eğitim Bakanlığı tarafından çocuklarımızın ve gençlerimizin sahip olduğu değerleri belirlemeye yönelik ülke çapında alan araştırması yapılmalı bu çalışma her dört yılda bir güncellenmelidir denmiştir. İlgili konuya yönelik alan yazı incelendiğinde, okullarda özellikle ilkokullarda değerler eğitimi konusunda durum tespiti çalışmalarına rastlanılmamış, ancak değerler eğitiminin nasıl yapılması konusunda öğretmen görüşleri, öğretmen aday görüşleri, veli ve yönetici görüşlerinin alındığı çalışmaların olduğu belirlenmiştir (Altunay ve Yalçınkaya, 2011; Memiş ve Gedik, 2010; Ogelman ve Sarıkaya, 2015; Yazar, 2012). Bu çalışmada temel eğitimin iskeletini oluşturan sınıf öğretmenlerinin değerler eğitimini eğitim-öğretim sürecinde nasıl verdikleri, bu eğitimin etkili bir şekilde nasıl verilmesi gerektiği, bu süreçte yaşanan sorunların neler olduğu ve bu problemleri nasıl çözdükleri konusundaki görüşleri alınarak literature önemli bir katkı sağlayacağı düşünülmektedir. Buna benzer çalışmaların arttırılması alan araştırmasına kaynaklık edebileceğine inanılmaktadır.

Çalışmanın amacı, toplumun sahip olduğu temel değerlerin, kendini ayakta tutan bireylere aktarılmasını sağlayan en önemli unsurlardan biri olan sınıf öğretmenlerinin değerler eğitimine ilişkin görüşlerini belirlemek ve bu değerlerin kazandırılması sürecine yönelik düşüncelerini tespit etmektir.

Çalışmanın ana problemini, 'Sınıf öğretmenlerinin değerler eğitimi hakkında görüş ve düşünceleri nelerdir?' sorusu oluşturmaktadır. Bu problem çerçevesinde belirlenen alt problemler sırasıyla aşağıdaki gibidir.

1. Sınıf öğretmenlerinin değerler eğitimi hakkında genel olarak görüşleri nelerdir?
2. Sınıf öğretmenlerinin eğitim-öğretim sürecinde değerler eğitimine yönelik çalışmaları nelerdir ve bu konudaki düşünceleri nelerdir?

3. Sınıf öğretmenlerinin eğitim ve öğretim sürecinde kazandırmayı düşündükleri değerlerin kazanılıp kazanılmadığını tespit etmede yaptıkları çalışmalar hakkındaki görüşleri nelerdir?

YÖNTEM

Araştırma Modeli

Araştırmanın amacını gerçekleştirmek için bu çalışmada nitel araştırma kökenine dayalı olarak olgu bilim yöntemi kullanılmıştır. Olgu bilim çalışması farkında olunan ancak o konuda derinlemesine bilgi sahibi olmadığımız, ayrıntılı olarak tanımlayamadığımız olgulara yoğunlaşmaktadır. Olgu bilim (fenomenolojik) bakış açısı, mülakat yapılan bireyin davranışlarını anlayabilmek için onun kendine özgü algılayışını ve yaşantılarını bilmemiz gerektiğini savunur. Bireyin davranışını belirleyen onun çevreyi algılayış ve yorumlayış biçimidir. Başka bir ifade ile bireyin o sıradaki fenomenidir. Olgu bilim çalışmalarında veri kaynakları, olguyu yaşayan ve bu olguyu ortaya çıkarabilecek bireyler ya da gruplardır (Creswell, 2016:189; Johnson ve Christensen, 2014:385).

Çalışma Grubu

Bu araştırmanın çalışma grubunu; 2015-2016 yılı Ankara ili Yenimahalle ilçe Milli Eğitim Müdürlüğü'nden alınan izinler doğrultusunda buraya bağlı ilkokullarda görev yapan birinci sınıftan dördüncü sınıfa kadar tüm sınıfları okutan öğretmenler arasından amaçlı örneklem metoduyla seçilen on bir öğretmen oluşturmaktadır. Nitel olarak yürütülen fenomenografik araştırmalarda genel olarak çalışmanın amacına uygun üç ile on kişiyle çalışılır (Creswell, 2016:189). Bu çalışmaya katılan öğretmenlere değerler eğitimi ile ilgili mülakat yapılacağı bildirilmiş, mülakata katılmak isteyen 11 sınıf öğretmeni mülakata dahil edilmiştir. Araştırma grubuna ait demografik bilgiler Tablo 1' sunulmuştur.

Tablo1. Çalışma grubuna ait demografik bilgiler

Katılımcı	Cinsiyet	Mesleki Deneyim
1.	kadın	35
2.	kadın	26
3.	kadın	27
4.	erkek	36
5.	erkek	25
6.	kadın	40
7.	kadın	18
8.	kadın	18
9.	erkek	36
10.	kadın	43
11.	erkek	36

Tablo 1'de görüldüğü üzere çalışmaya katılan 11 sınıf öğretmeninden 7'si kadın, 4'ü erkektir. Katılımcı öğretmenlerin meslek kıdemi ise 18 yıl ile 43 yıl arasında dağılım göstermektedir.

Veri Toplama Araçları

Çalışmada veriler katılımcılarla yüz yüze görüşülerek yarı yapılandırılmış görüşme kullanılarak toplanmıştır. Çalışmanın amacına uygun sorular hazırlanarak mülakatlar yürütülmüştür. Mülakat sorularının kapsam geçerliğinin sağlanması amacıyla iki alan eğitimcisi tarafından incelenmiş, gerekli düzenlemeler yapılarak son şekli verilmiştir. Mülakat, sınıf öğretmenlerinin değerler eğitimine yönelik görüşlerini, öğretim süreci ve sonrasında değerler eğitimine yönelik yapılan çalışmalarını ve değerlerin değerlendirilmesinin nasıl yapıldığını belirlemeyi amaçlayan sorulardan oluşmaktadır.

Verilerin Analizi

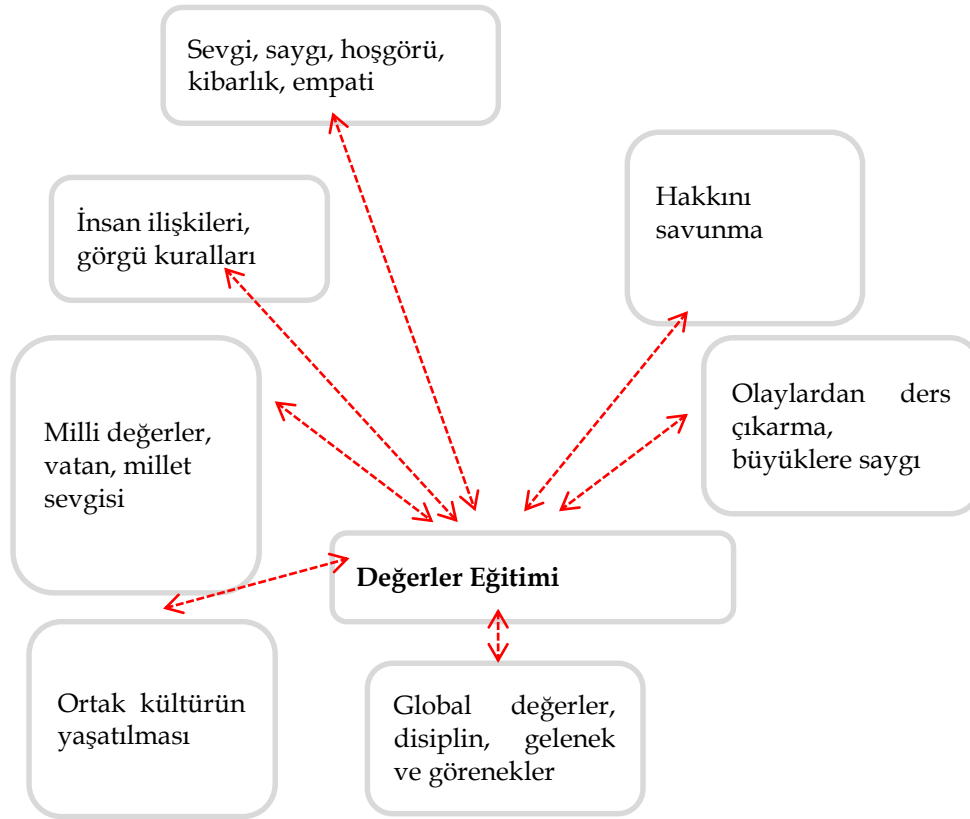
Sınıf öğretmenleriyle yürütülen mülakat verilerinin analizinde NVİVO 11 programından yararlanılmıştır. Bu program nitel araştırmalarda verileri organize etmek ve kategorileri hiyerarşileştirmek için kullanılır (Bazeley ve Jackson, 2013). On bir sınıf öğretmeniyle yürütülen mülakatlardan elde edilen ham veriler içerik analiziyle değerlendirilmiştir. İçerik analizi, derinlemesine yapılan bir analizdir. Veriler kodlanır, kategoriler oluşturulur ve temalarla yorumlanır. Elde edilen tema, kategori ve kodlar okuyucunun daha iyi anlayabilmesi için görselleştirilir (Gökçe, 2006; Neuendorf, 2016).

BULGULAR

Bu bölümde sınıf öğretmenlerinin değerler eğitimine yönelik görüş ve düşüncelerinin analizinden elde edilen bulgular alt problemler dikkate alınarak sunulmuştur.

Birinci Alt Problemlerin Çözümüne Yönelik Bulgular

“Sınıf öğretmenlerinin değerler eğitimi hakkında genel görüşleri nelerdir?” alt problemini çözebilmek amacıyla öğretmenlere iki soru yöneltilmiştir. Öğretmenlere yöneltilen “Size göre değerler eğitimi denilince aklınıza neler geliyor?” sorusunun analizinden elde edilen bulgular Şekil 1’de sunulmuştur.

Şekil 1. Sınıf öğretmenlerinin değerler eğitimine yönelik genel görüşleri

Sınıf öğretmenlerinin en çok, değer kavramıyla özdeşleştirdikleri kavram “saygı” olduğu daha sonra sırasıyla sevgi, hoşgörü gibi evrensel değerler ve bunların yanında vatan ve millet sevgisi, milli değerler, yardımlaşma, vicdan, merhamet gibi insani değerlerin olduğu belirlenmiştir. Bununla birlikte değerler eğitimi ile ilgili öğretmen görüşlerinden alınan doğrudan ifadelerden bazıları aşağıdaki gibidir.

“Bana göre değerler eğitimi denilince sevgi, saygı, empati, hoşgörü vicdan, kibarlık, görgü kuralları gelir. Bunlar benim için en önemli değer yargılarıdır.”

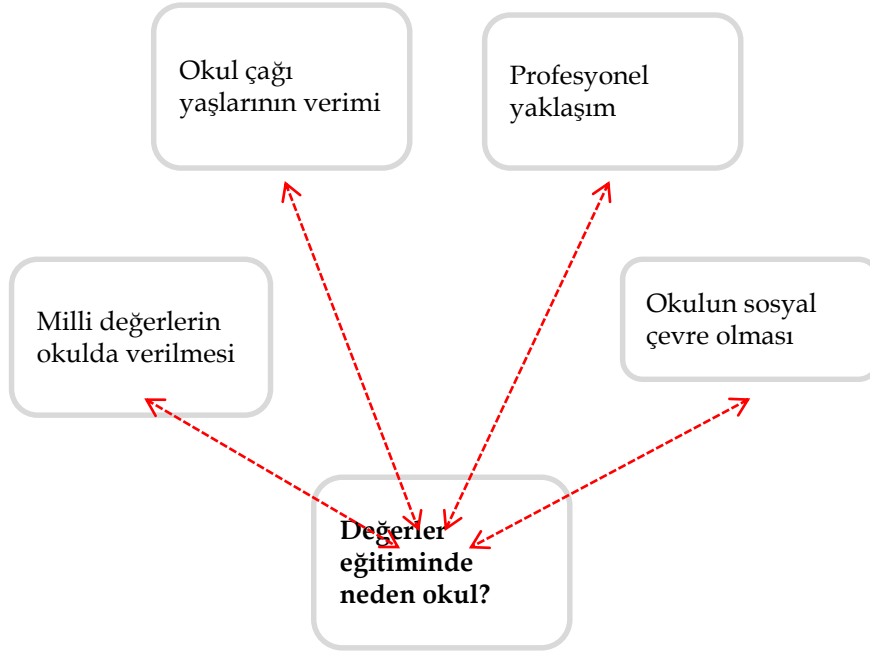
“Değerler eğitimi denilince aklıla bilimle paylaşılan değerler aklıma geliyor. Aklıma gelen diğer değerler engeller karşısında yılmazlık, olaylardan ders çıkarma, çalışarak kazanma hakkını savunma,

paylaşıcılık, dostluk, arkadaşlık, özgürlük bilinci, özgüven, umutlu olma gibi değerler aklıma geliyor.”

“Değerler eğitimi denilince aklıma kültürel değerler, manevi değerler ve küreselleşmenin getirdiği tüm dünyada kabul gören ortak değerler aklıma geliyor.”

“Bana değer kavramı denilince öğrencilerimin davranış biçimleri aklıma geliyor. Örnek olarak; düzenli olmak, temiz olmak, öğrencilerin karşılıklı ilişkiler, konuşmaları sonuna kadar dinleme yetisi, olayları kaosa etmeden çözüme isteği, doğa bilinci, hayvan sevgisi, çevremizde ihtiyacı olan insanlara yardım, fikirlere saygı, dürüstlük, yalan söylememe, düzenli ve disiplinli çalışma vatan millet sevgisi, Atatürk sevgisi, iletişimde bulunduğu insanlara karşı peşin hükümlü olmama, arkadaşları arasında yanlış davranmama gibi değerler benim için ön plandadır.” ifadeleri kullanılmıştır.

“Size göre bazı değerlerin okulda kavratılması neden önemlidir? Açıklar mısınız?” sorusuna ilişkin mülakat verileri Şekil 2’deki gibidir.

Şekil 2. Değerlerin okulda kavratılmasının nedenine yönelik öğretmen görüşleri

Şekil 1 değerlendirildiğinde öğretmenlerin bir kısmı “değerler eğitimi okulda verilmeli çünkü erken yaşta çocuklara değerler eğitimini vermek daha kalıcı kılınacaktır” görüşünü savunmuşlardır. Bir kısmı ise “milli değerler okulda verilmeli çünkü ailede milli değerler gerektiği gibi verilemiyor” demişlerdir. “Milli değerler, milli bayramlar okullarda kutlama etkinlikleri ile veriliyor evlerde bu konuda gereken hassasiyet gösterilmiyor” gibi ifadeler kullanılmıştır. Diğer cevaplara bakıldığında “değerler eğitimi okulda verilmeli çünkü okullarda değerler eğitimi uzman kişilerce profesyonelce verdiği içi bu eğitimin okullarda verilmesi” katılımcılar tarafından savunulmuştur. “Çocuk için okul ortamı aileden sonra girdiği en kalabalık ve etkileşimlerde bulunacağı en önemli çevre olduğu için değerler eğitiminin okulda verilmesi doğrudur” şeklinde görüş bildirenler de olmuştur. Öğretmenlerin verdiği cevaplardan doğrudan alıntılar aşağıdaki gibidir.

“Bana göre ilkokul çağı 6-10 yaş arası öğrencilerin eğitilebilecekleri en önemli yaşlardır. Atalarımız ne demişlerdir: ‘Ağaç yaşken eğilir’ atasözünden de yola çıkarak öğrencilere erken yaşlarda bazı değerleri verirsek mutlu bireyler olarak toplumda yaşar. Mutlu birey mutlu toplum demektir. Sevgi, saygı, hoşgörü, doğruluk, dürüstlük vb. gibi.”

“Milli değerlerin okulda kavratılması gerekir. Milli değerler ev ortamında kazandırılmıyor. Öğrenciler yaşları gereği okul çağında milli bayramların farkına varıyorlar. Milli birlik, Atatürk İlke ve İnkılaplarına saygı, milli bayramlar, bayrağa ve İstiklal Marşına saygı, vatan millet sevgisi okulda verilmesi gereken önemli değerlerdir.”

“Değerler eğitiminin ilkökulda verilmesini uygun buluyorum okulda öğretmenler tarafından verilen eğitimin daha objektif ve de daha profesyonelce yapılacağını düşünüyorum. Ayrıca bu yaş grubu öğrenmeye açık olduğu için bu eğitim okulda verilmeli. Ailede bazı değerler davranışa dönüşmezse okulda da başarılı olamıyoruz.”

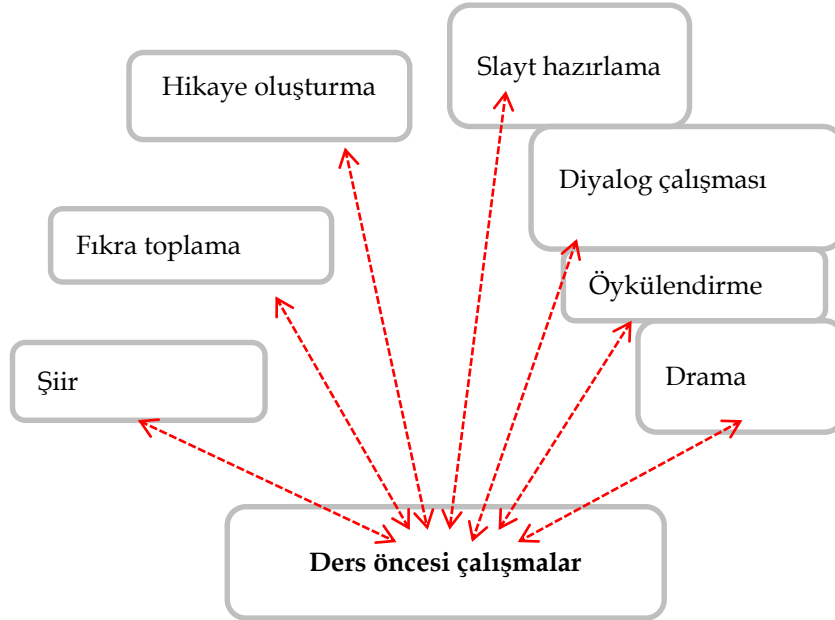
“Değerler eğitimine okulda başlamalıyız çünkü iyi bir insan olmanın temelleri ilkökulda atılır. Geleceğe ait bireyler, iyi birey olmayı okullarda sosyalleşerek öğrenirler. Okul çağında davranışa dönüşen değerler toplumun yaşam standartlarını arttırır. Değerler eğitimine ne kadar erken başlarsak o kadar başarılı oluruz.”

İkinci Alt Problemin Çözümüne Yönelik Bulgular

Sınıf öğretmenlerinin eğitim öğretim sürecinde değerler eğitimine yönelik yaptıkları çalışmalar hakkındaki görüşlerini belirlemek için yöneltilen sorulara verilen cevapların analizinde birinci alt problemi çözmek için sorulan soruya verilen cevaplarla benzerlik gösterdiği tespit edilmiştir. Ancak bir öğretmenin verdiği cevap ilgi çekicidir. Bu cevap aşağıda verilmiştir.

“Öğrencilerime değerler eğitimi kapsamında milli değerleri kazandırmaya çalışıyorum. Çünkü Japonlar okula başlayan öğrencilerini otobüslere bindirerek, 1945 yılında ABD’nin Hiroşima ve Nagazaki’ ye atom bombası atmasından sonra oluşan görüntüleri göstermek için bu kentlere götürüyorlar. Ülke sevgisi ve bilincini yerleştirmeye çalışıyorlar. Bizim ülkemizde de böyle etkileyici ve iz bırakıcı etkinlikler yapılabilir. Kurtuluş Savaşının yapıldığı savaş cephelerine örneğin Çanakkale ilimize öğrenciler götürülerek bu ülkenin hangi güçlüklerle kazanıldığı anlatılabilir. Milli birlik ve beraberlik vatan ve millet sevgisi kazandırılabilir. Bunun dışında sevgi, barış başkalarının hakkına saygı gibi evrensel değerler kazandırmaya çalışıyorum. Türk dilini doğru konuşma, manevi değerler bu kapsamda belli başlı kuralları kazandırmaya çalışıyorum. Öğrencilerime yardımlaşma, barış içinde yaşama beslenme dersinde ve günlük hayatta kullandığımız görgü kurallarını vermeye çalışıyorum.”

“Kazandırmayı düşündüğünüz değerler için ders öncesinde yaptığınız çalışmalar var mı?” sorusuyla ilgili bulgular Şekil 3’de sunulmuştur.

Şekil 3. Ders öncesinde değerler eğitimi için yapılanlar

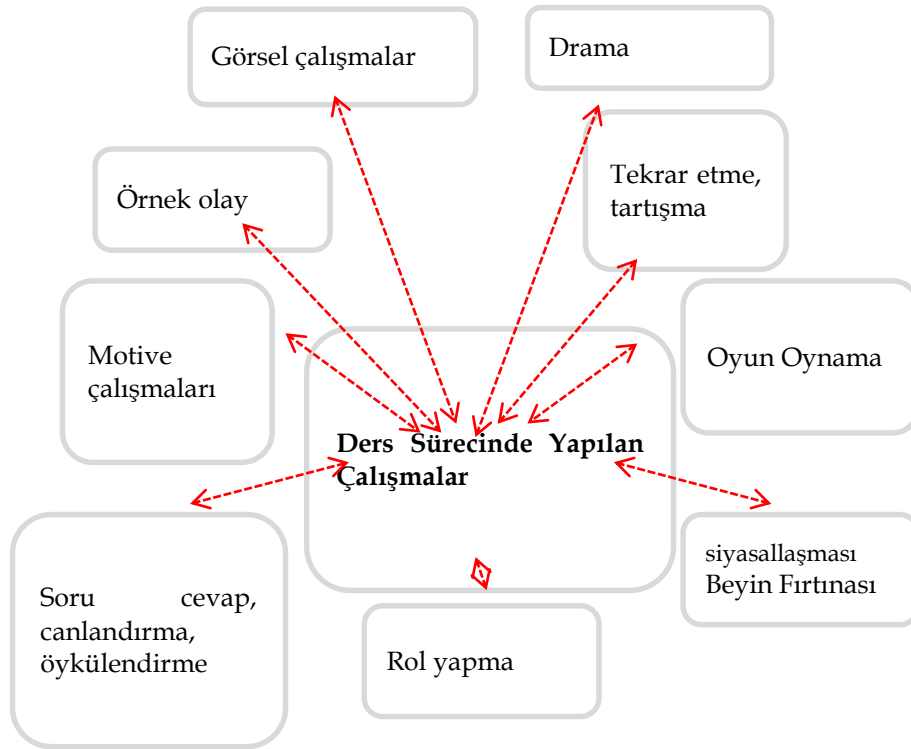
Şekil 3 incelendiğinde, sınıf öğretmenleri değerler eğitimini verirken ders öncesi kazandırmaya çalışacağı değerle ilgili olarak konulu şiir hazırlama, fıkra toplama, hikâyeler oluşturma, slayt hazırlama, diyalog çalışması, drama hazırlığı yapma, öykülendirme çalışması yapma gibi hazırlıklar yaptığı bazı öğretmenler de değerler eğitimini ders olarak planladıklarını yeri geldikçe fırsat eğitimi

yaptıklarını belirtmişlerdir. Bu bulgularla ilgili mülakatta verilen yanıtlardan bazıları aşağıda verilmiştir.

“Değerler eğitimi kapsamında kazandırılacak değerlerle ilgili olarak ders öncesi film, hikâye hazırlarım, bu hikâyelerle ilgili hedefe yönelik sorular hazırlarım ayrıca öğrencilerime ‘sevgi defterim’ adlı proje hazırladım bu projede öğrenciler günlük olarak sevgi değeri adına yaptıkları tüm etkinlikleri yazacaklar.”

“Kazandırmayı düşündüğüm değerleri ders olarak planlamıyorum, günlük hayat içinde yeri geldikçe kazandırmaya çalışıyorum.”

“Kazandırmayı düşündüğünüz değerler için ders sürecinde yaptığınız çalışmalar var mı? Açıklar mısınız?” sorusuna öğretmenlerin verdiği cevapların analiz bulguları Şekil 4’de sunulmuştur.

Şekil 4. Ders sürecinde değerler eğitimi için yapılanlar

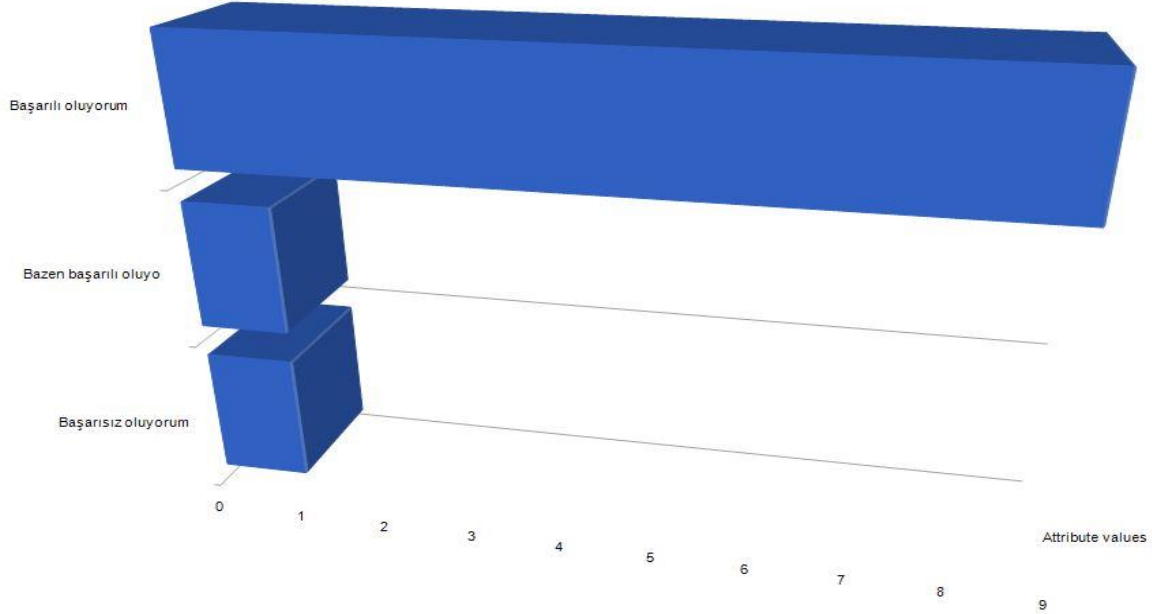
Şekil 4 incelendiğinde; öğretmenlerin değerler eğitimi verirken ders sürecinde canlandırma, öykülendirme çalışması, görsel çalışmalar, drama, örneklendirme, örnek olay incelemesi, motive çalışmaları, rol yapma, tartışma ve beyin fırtınası, oyun oynama, yaşanmışlıkların ortaya çıkarılması, soru cevap yöntemi, tekrarlardan faydalanma gibi yöntemlerin kullanıldığı görülmektedir. Bulgulara bakıldığında öğretmenlerin en çok drama ve soru cevap yöntemlerini kullandıkları görülmüştür. Bununla birlikte ders sürecinde yapılan çalışmalar ile ilgili öğretmen görüşlerinden alınan ifadelerden iki tanesi aşağıda verilmiştir.

“ Değerler eğitimi verirken ders esnasında öykülendirme çalışması yapıyoruz öyküyü 5N1K yöntemiyle sorguluyoruz. Hedeflediğim değerleri kazandırmaya çalışırken drama yaptırıyorum, empati kurma çalışmaları yapıyorum. Yapıcı eleştirilerle doğru davranışı bulmaya çalışıyoruz

“ Kazandıracağım değer yargısı ile ilgili bir fıkra ve öykü ile giriş yaparım. Öyküyü sorgulatırım. Öğrencilere, soru cevap yöntemiyle doğru davranışı buldurmaya çalışıyorum. Öğrencilere ana fikri veya ana duyguyu buldurmaya çalışıyorum. Uygun durumlarda drama yapıyoruz. Afiş yapma çalışmaları bazen görsel çalışmalarla bu eğitimlerimizi yapıyoruz.”

“Değerler Eğitimi Süresince Ailelerle işbirliği yapıyor musunuz? Açıklar mısınız?” sorusuyla ilgili mülakat bilgileri Grafik 1’de sunulmuştur.

Değerler eğitiminde ailelerle işbirliği

Grafik 1. Ailelerle işbirliği

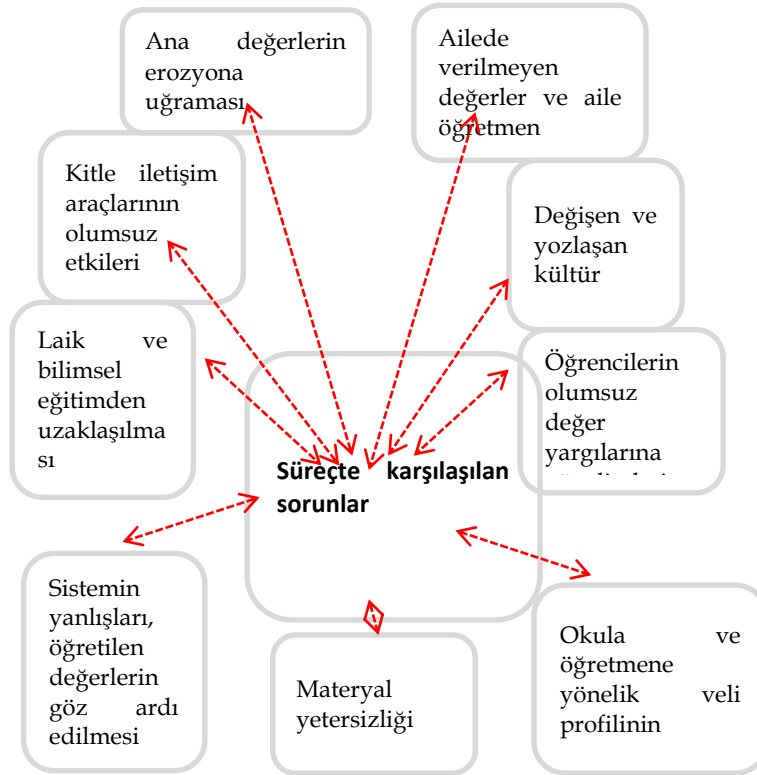
Grafik 1 incelendiğinde, “değerler eğitimi sürecinde ailelerle işbirliği yapıyor musunuz?” sorusuyla ilgili olarak ‘başarılı oluyorum’, ‘başarısız oluyorum’, ‘bazen başarılı oluyorum’ kodları oluşturularak grafik şekillendirilmiştir. Grafiğe göre, öğretmenlerden dokuzu değerler eğitimi sürecinde ailelerle olumlu iletişim kurabildiklerini bildirmişler. Bir öğretmen ailelerle işbirliği yaparken bazı durumlarda problem yaşadığını, bir diğer öğretmen ise ailelerle iletişim kurmakta zorluk yaşadığını bildirmiştir. Bu bulgularla birlikte aşağıda öğretmenlerle yapılan mülakatlardan üç tanesine yer verilmiştir.

“Değerler eğitimi sürecinde planlamalar yaptık hangi ay hangi değeri kazandıracağımızı ailelere de haber verdik. Ailelere yapılması gerekenlerle ilgili mektuplar yazdık, onlar da bu mektuplara cevap yazdılar. O mektuplardan geri dönüşler aldık. Aileler de bu sürece zevkle katıldılar.”

“Değerler eğitimi süresince aileler bazen sorun çıkarabiliyorlar Ailede kazanılması gereken değerler yeterince verilmeyince eksik kalan bu eğitimi okulda yeniden kazandırmak zor oluyor.”

“Değerler eğitimi çalışmalarında ailelerle işbirliği yapıyorum fakat başarılı olamıyorum. Okul ve öğretmenin değer yargılarıyla ailenin değer yargıları bazen örtüşmüyor. Aileleri bu konuda uyarmama rağmen yeterli verim alamıyorum.”

Değerler eğitimi süresince karşılaştığınız sorunlar var mı? Açıklar mısınız? sorusuyla ilgili olarak öğretmen görüşmelerinden elde edilen bulgular Şekil 5’de yer almaktadır.

Şekil 5. Değerler eğitimi sürecinde yaşanan sorunlar

Şekil 5’de görüldüğü gibi; ilgili soruya yönelik verilen cevaplarda bir çok sorundan bahsedilmiştir. Bu sorunlardan bazıları aile kökenli sorunlar, kişiler arası kültür farklılığı, kitle iletişim araçlarının olumsuz mesajları, okullardaki materyal eksikliği, öğretmenin toplumdaki yerinin olumsuz değişmesi, ana değerlerin erozyona uğraması, değişen ve yozlaşan kültür gibi bulgular dikkat çekmektedir. Bu bulgularla ilgili olarak mülakatta verilen bazı cevaplar aşağıda verilmiştir.

“Evet değerler yolculuğumuz sırasında birtakım engellerle karşılaşılıyor. Çocuklara öğrettiğim değerleri bazen veliler, bazen ders giren diğer öğretmenler bazen okuldaki diğer öğretmenler ve çocuğun toplumda iç içe olduğu diğer insanların bu değerleri göz ardı ettiklerini gözlemliyoruz. Bu durumlarda doğru olan davranış değerlerini öğrencilerime sorgulatıyorum. Toplumdaki diğer kişilerin yanlışlarının bizim doğrularımızı yok etmesine izin vermemeliyiz diyerek öğrencilerime doğruları göstermeye çalışıyorum. Yaşadığımız toplumsal olayları çocuklarla konuşmalı, kazandığımız değer yargılarına göre sonuçlar çıkarmalıyız. Değerler eğitimi ders olarak işlenmeli geri dönütleri tüm derslerde, hayatın her alanında alınmalı. Dersin notları öğrenci davranışlarına göre verilmelidir.”

“Okula ve öğretmene yönelik olarak veli profilinin siyasallaşmasından değerler eğitimi vermekte güçlük çekiyorum. Materyal eksikliği, MEB kitaplarının bu konuda donanımlı olmamasından kaynaklı problemler yaşıyorum. Ayrıca kitle iletişim araçlarındaki olumsuz kabul gören örnekler, internet ortamındaki menfi örnekler değerler eğitimi sürecini olumsuz etkilemekte. Velilerin sosyo ekonomik düzeylerinin düşük olması da süreci olumsuz etkilemekte.”

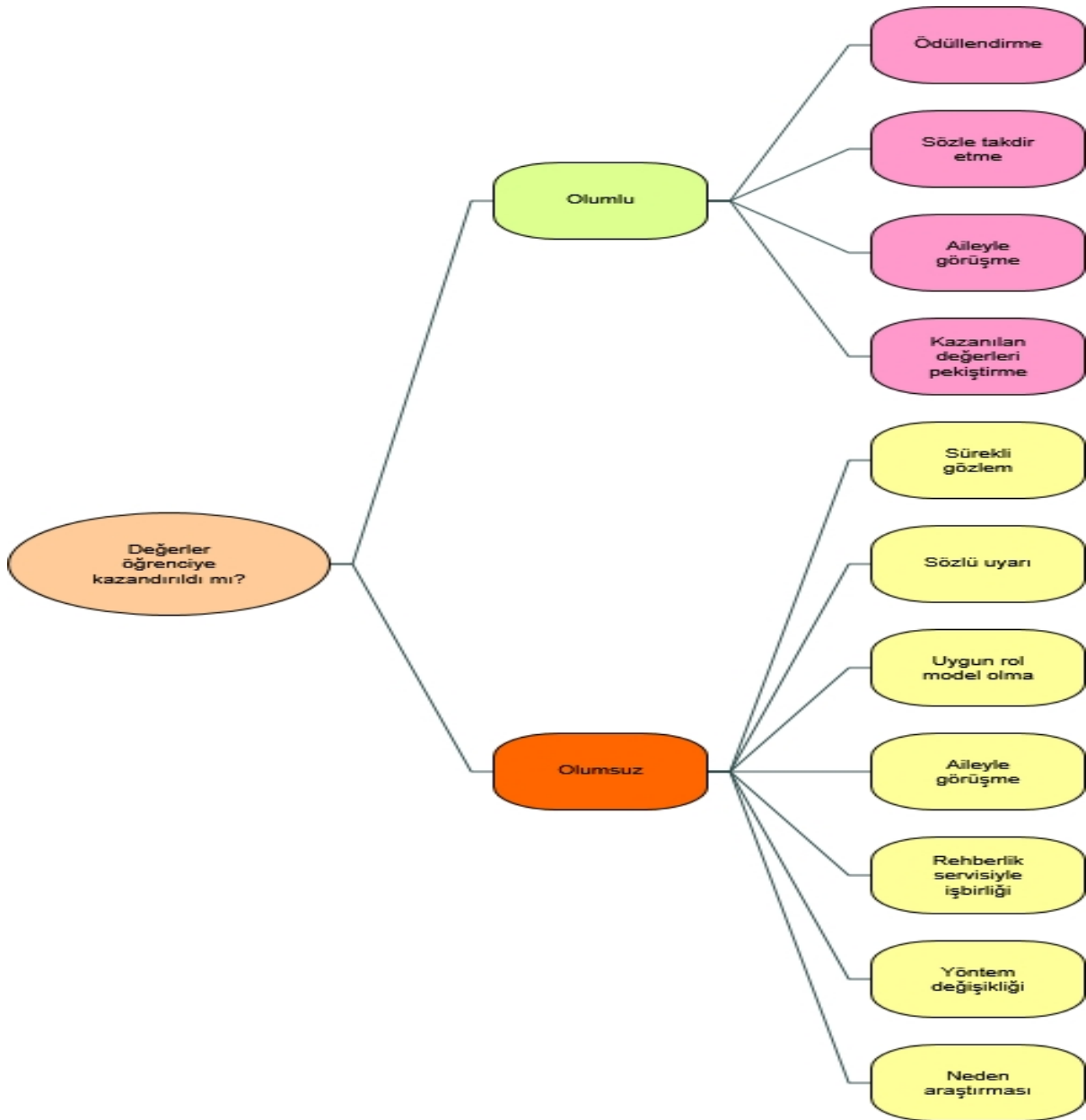
“Değerler eğitimi sürecinde, okulda kazandırmaya çalıştığım değerlerle çocuğun ailede ve çevrede aldığı değerler örtüşmemekte ya da tamamen benim kazandırmaya çalıştığım değerlerin olumsuzu verilmeye çalışılıyor. Ben okulda yoğun ders programına rağmen okuma alışkanlığı kazandırmaya çalışırken velileri uyarmama rağmen birçok aile okuma alışkanlığı kazandırma konusuna yeterince önem vermiyorlar. Evlerdeki televizyon ve bilgisayar sayıları ve izlenme süreleri değerler eğitimi sürecini olumsuz etkilemekte. Televizyonda ve bilgisayarda verilen mesajların değerler eğitimi ile değerlerimizle örtüşmediğini üzülenek görüyorum. Ayrıca internette değerlerimize ters düşen birçok reklam çocukların önlerine filtrelenmeden gelmekte bu durum çocuklarda çelişkili davranışlar kazandırmakta. Görsel ve yazılı basında ve medyada değerler eğitimi süzgecinden geçirilmeden

hiçbir bilgi hiçbir görüntü verilmesin. Aksi durumda okulda kazandırılmaya çalışılan değerler davranışa dönüşmeden kavram olarak kalır.”

“Değerler eğitimi sürecinde önceden yanlış kazanılmış değerın doğrusunu kazandırmakta zorluk çekiyorum. Aileler bu yanlış davranışların arkasında durduğu müddetçe başarılı olamiyorum. Yaşanan bir olayda velilerimin ve öğrencilerimin empati kurmalarını istiyorum. Çocuklara özgüven kazandırma konusunda aileden kaynaklı sorunlar yaşıyorum çünkü birçok aile çocuğunun tüm ihtiyaçlarını karşıladıkları için kendine güvensiz bireyler yetiştiriyoruz. Zaman zaman da davranış bozukluğu sergileyen çocukların aileleri bu durumu kabullenmekte güçlük çekiyor. Çocuğunun hatalı davranış sergilemediğini söyleyerek değer derecesini ortaya koyuyor. Bu ve buna benzer olaylar değerler eğitimi sürecini zorlaştırıyor.”

Üçüncü Alt Problemin Çözümüne Yönelik Bulgular

“Sınıf öğretmenlerinin eğitim öğretim sürecinde kazandırmayı düşündükleri değerlerin kazanılıp kazanılmadığı tespit etmede yaptıkları çalışmalar hakkındaki görüşleri nelerdir?” problemini çözmek için yöneltilen soruya verilen cevapların analizinden Şekil 6 elde edilmiştir.

Şekil 6. Değerlerin değerlendirilmesine yönelik görüşler

Şekil 6 değerlendirildiğinde, 'kazanılması' durumunda yapılanlar 'kazanılmaması' durumunda yapılanlar şeklinde kodlanarak bulgulara ulaşılmıştır. Katılımcıların verdikleri cevapta öğrencilerin davranışları olumsuzsa sözlü uyarıda bulunma, ailelerle görüşme, rehberlik servislerine başvurma, yöntem değişikliği yapma, neden araştırması ile olumsuz davranışları düzeltme yöntemleri önerilmiştir. Davranışların kazandırılması durumunda ise ödüllendirme sözel takdir etme, aileyle görüşme, kazandırılan değerleri pekiştirme çalışmaları yapma şeklinde görüş bildirmişlerdir. Bu bulgularla ilgili olarak;

"Öğrencilerimin sınıf içinde birbirleriyle olan ilişkilerindeki davranışları benim için en büyük geri bildirim. Zaman zaman koridorlarda okul bahçesinde uygunsuz davranışlarını gördüğümde kazandıramadığım bu değerler üzerinde titizlikle duruyorum. Uygun davranışlarını örneklerle göstermeye çalışıyorum. Değerleri kazandırırken öğüt verme yöntemini tercih etmiyorum."

"Değerler eğitimi verdikten sonra öğrencilerimin davranışlarını sınıf ortamında, okul bahçesinde, arkadaşlarıyla ilişkilerinde, çevrede aile ortamında gözlemlerim. Verdiğim değerler davranışa dönüşmemişse bu değerlerin kavratılması için yöntem değiştirir tekrarlardan faydalanırım."

"Öğrencilerimin davranışlarını gözlemleyerek verilen davranışların kazanılıp kazanılmadığını tespit ederim. Olaylar karşısında çözüm yolları üretirken sergiledikleri tavırlardan değer kazanılıp kazanılmadığını anlarım. Uygun olmayan davranışlar üzerinde dururum." şeklinde açıklamalarda bulunmuştur.

TARTIŞMA

Sınıf öğretmenlerinin değerler eğitimine ilişkin görüşlerini belirlemek amacıyla yapılan bu çalışmada, belirlenen üç alt probleme yönelik bulgular tartışılmıştır.

Sınıf öğretmenlerinin değerler eğitimi denilince saygı değeri en çok yinelenen değer olarak söylenmiş diğer değerler sırasıyla sevgi, hoşgörü gibi evrensel değerler ve bunların yanında vatan, millet sevgisi gibi milli değerlerin hatırlandığı tespit edilmiştir. Burada öğretmenlerin soruyu değerler yönünden değerlendirdiği, eğitimi ile ilişkilendirmedikleri tespit edilmiştir. Nitekim öğretmenlerin değerler eğitimine yönelik yaptıkları çalışmalar sorulduğunda yine aynı şekilde cevaplar verdikleri belirlenmiştir. Öğretmenlerin değer kavramı ile değerler eğitimi kavramını karıştırdıkları düşünülebilir. Benzer bir çalışmada Ogelman ve Sarıkaya, (2015) okul öncesi eğitimi öğretmenlerinin değerler eğitimi konusundaki görüşlerinde saygı değerini en yüksek frekanslı değer, daha sonra sırasıyla sevgi ve hoşgörü değerlerini belirlemişlerdir.

Çocukların erken yaşta aldığı eğitimin kalıcı olduğu vurgulanmış, milli değerlerin ailede yeterince kavratılmadığı okulların bu konuda önemli işlevleri olduğunu ifade eden öğretmenler, sosyal bir çevre olarak okullarda daha etkili ve daha profesyonelce değerler eğitimi verileceğini savunmuşlardır. Park ve Peterson (2006) okullarda uygulanan değerler eğitiminin öğrencilerin davranışlarında olumlu yönde iyileşmenin olduğunu belirtmişlerdir. Aynı şekilde Coombs-Richardson ve Homer (2015), yaptıkları çalışmada okulların değerler eğitiminde çok önemli roller olduğunu vurgulamışlardır.

Milli değerleri kazandırma konusunda, bu çalışmadaki öğretmen görüşlerinden uygulamaya yönelik görüşlerin dikkate alınması, ilkokulda milli değerleri verirken öğrencilere Çanakkale Şehitliğinin gezdirilmesi gibi ayrıca ailelerde milli değerlerin yeterince verilemediği bu konudaki açığı okulların kapatmaya çalıştığı vurgulanmıştır. Gerçekten de milli ve kültürel değerlerin gelecek nesillere aktarılması ve devamı için tarihimizde çok önemli olan yerlere öğrencilerin götürülmesi ve bilgilendirilmesi gerektiği düşünülmektedir. Milli değerlerin öğretimine yönelik sınıf öğretmen adaylarının tutumlarının belirlendiği bir çalışmada, tüm öğretmen adaylarının tutumlarının üst düzeyde çıkması beklenirken, cinsiyet ve akademik başarıya göre tutumun değiştiği belirlenmiştir (Çetin, 2013).

Sınıf öğretmenlerinin eğitim-öğretim sürecinde ders öncesi ve ders devam ederken değerler eğitimi konusunda yaptıkları çalışmalarında en çok drama ve soru cevap yöntemini kullandıkları tespit edilmiştir. Bunun yanında görsel çalışmalar, örnek olay, oyun oynama, diyalog çalışması yaptıklarını ifade etmişlerdir. Özellikle bir öğretmen "sevgi defterim" projesiyle değerler eğitimini uygulamalı olarak hikayeler üzerinden kazandırdığını ve etkili olduğunu belirtmiştir. Aran ve Demirel (2013) sınıf

öğretmenlerinin sosyal bilgiler dersinde değerler eğitime yönelik yaptıkları çalışmaların belirlenmesine yönelik araştırmalarında öğretmenlerin telkin, model olma, yaratıcı drama, işbirliğine dayalı öğretim yöntemlerini tercih ettiklerini belirlemişlerdir. Bu çalışmanın verileriyle tutarlı olduğu görülmektedir.

Sınıf öğretmenlerinin değerler eğitimi sürecinde karşılaştığı sorunların aileden kaynaklı, materyal yetersizliği, okul ve öğretmene karşı takınulan olumsuz tutumlar, kitle iletişim araçlarının olumsuz etkileri olduğu belirlenmiştir. Yıldırım (2009), Türk sınıf öğretmenlerinin değerler eğitime ilişkin deneyimleri adlı çalışmasında değerler eğitimi verilirken aile ve çevre etmenlerinden kaynaklı bir çok problemle karşılaştıklarını ifade etmişlerdir. Kurtdede Fidan (2013), çalışmasında değerler eğitimi zorlaştıran etmenlerin toplumdan, aileden, medyadan ve öğretmenden kaynaklı olduğu sonucuna varmışlardır. Bu çalışmada, yapılan çalışmalardan farklı olarak değerler eğitimi sürecinde “öğretmenden de kaynaklı sorunlar” olabileceği özellikle vurgulanmıştır.

Sınıf öğretmenlerinin değerlerin kazanılıp kazanılmadığını tespit etmede daha çok gözlem yöntemini kullanarak, davranışların olumlu olması ve olmaması durumunda yapılacakları sınıflandırdıkları belirlenmiştir. Davranışların olumlu olması durumunda ödüllendirme, takdir etme, pekiştirme çalışmaları yapma, ailelerle görüşme yollarını tercih ettikleri belirlenmiştir. Olumsuz olması durumunda öğüt verme yöntemini tercih etmedikleri, yöntem değişikliğine gittikleri, örneklemeler yoluyla bu davranışları kazandırmaya çalıştıkları belirlenmiştir. Elbir ve Bağcı (2013), “Değerler Eğitimi Üzerine Yapılmış Lisansüstü Düzeyindeki Çalışmaların Değerlendirilmesi” adlı makalelerinde gözlem yönteminin en çok tercih edilen yöntem olduğu vurgulanmıştır. Değerlendirmeye yönelik aslında gözlem yanında diğer ölçme-değerlendirme teknikleri kullanılabilir.

SONUÇ

Sınıf öğretmenlerinin değerler eğitimi ile ilgili görüşlerinin detaylı olarak incelendiği bu çalışmada yürütülen mülakat analizlerinden ulaşılan sonuçlar maddeler halinde aşağıda sunulmuştur.

- Sınıf öğretmenleri değerler eğitimi denildiğinde akıllarına değerler gelmektedir. Bu iki kavramı karıştırdıkları sonucuna varılmıştır.
- Öğretmenler değerler eğitime yönelik profesyonelce eğitimin okullarda verileceğini vurgulamışlar ve buna dayalı olarak bu eğitimin etkili olması okullarla mümkün olacağı düşünülmektedir. Toplumun temel direği olacak çocuklarımıza değerler eğitiminin profesyonelce, planlı, programlı verilmesi gerektiği sonucuna varılmıştır.
- Milli değerlerin kazandırılması için tarihimizde önemli yeri olan Çanakkale Şehitliği gibi yerleri öğrencilerimizin götürülmesi ve bu konuda bilgilendirilmeleri gerektiği sonucuna varılmıştır.
- Öğretmenler değerleri kazandırma sürecinde “sevgi defterim” isimli projeye etkili bir çalışma gerçekleştirdiklerini belirtmişlerdir. Bu tür çalışmaların etkili olduğu söylenebilir. Diğer sınıf öğretmenlerinin de bu tür projelerle etkili bir değerler eğitimi verebilecekleri sonucuna varılmıştır.
- Değerler eğitimi verilirken yaşanan sıkıntılar arasında öğretmenin de olabileceği sonucuna varılmıştır. Etkili bir değerler eğitiminin yapılabilmesi için okul, öğretmen, veli, öğrencinin koordineli ve hoşgörülü bir şekilde çalışması gerektiği düşünülmektedir. Öğrencilere kazandırılacak değerlerin öncelikle veli ve öğretmende de olması gerektiği düşünülmektedir. Ayrıca diğer öğretmenlerle işbirliği yapılması bu konuda öğrencilere örnek olmaları daha etkili olacaktır. Değerler eğitiminde hangi yöntem ve etkinliğin daha başarılı olduğunu, öğretmenler deneyerek raporlar halinde yıl sonunda sunmaları gerektiği sonucuna varılmıştır.
- Değerlerin kazandırılma sürecinde velilerin çocuklarında var olan olumsuz tutumları kabul etmedikleri ve bunun için öğretmen ve okul idaresiyle problem yaşadıkları sonucuna varılmıştır.
- Kitle iletişim araçlarının özellikle cep telefonlarının uygunsuz ve aşırılığa kaçırılarak kullanılması istenilen değerlerin kazandırılmasına sebep olacağı sonucuna varılmıştır.

• Değerlerin kazanılıp kazanılmadığının değerlendirilmesinde en çok tercih edilen yöntemin gözlem olduğu sonucuna varılmıştır. Öğretmenler öğüt verme yönteminin etkili olmadığını ifade etmişler ve öğüt vermenin değerleri kazandırmada etkili bir yol olmadığı sonucuna varılmıştır.

Sonuç olarak geleceğin öğretmenlerinin iki şeye ihtiyacı olacaktır. Bunlardan ilki özellikle kendi ahlaki ve etik değerlerini oluşturmak, iyi birer örnek olmaktır. İkincisi de değerler eğitimi öğretebilmek için gerekli pedagojik eğitimi almaktır.

ÖNERİLER

Değerler eğitimi sürecinde kazandırılan değerlerin, yararlanılan yöntem, teknik ve çalışmaların, değerlerin kazandırılması ve kazandırılmaması durumunda yapılan işlemlerin belirlendiği bu çalışmada araştırma sonuçlarına yönelik geliştirilen öneriler aşağıdaki gibidir.

• Değerler ve değerler eğitimiye yönelik olarak farkındalıkları arttırmak ve değerler eğitiminin etkili bir şekilde yürütülmesi için öğretmenlere eğitimler verilmesi gerektiği düşünülmektedir.

• Değerler eğitimi, katılımcıların söylediği gibi “ağaç yaşken eğilir” atasözüne dayanarak bir ders olarak programlara konulabilir.

• Japonların Hiroşima ziyareti gibi, bizim de okullarda öğrencilerimizi önemli tarihi yerlere götürmemiz önerilmektedir.

• “Sevgi Projem”, “Sevgi Defterim” gibi günlükler öğrencilere tutturularak o gün okulda veya herhangi bir yerde kazandıkları değerleri yazacakları günlüklerinin olmasını istemeleri önerilmektedir.

• Değerler eğitimi sürecinde öğretmenden kaynaklanan sıkıntıları ortadan kaldırmak için öğretmenlerin yetiştirildiği eğitim fakültelerinde ilgili konu ve kavramları içeren derslerin programlara ders olarak konulması önerilmektedir.

• Okullarda öğretmen, öğrenci, veli ve idare arasında koordineli bir iletişim sistemi kurulmalı, herkes birbirine bu konuda güvenmeli ve saygılı olarak öğrencilere değerler kazandırılmalıdır. Gerekirse veliler kendi evlerinde bilgilendirilmelidirler.

• Velilerin öncelikle kendi çocuklarında var olan olumsuz tutum ve davranışları tespit edip, bu olumsuzlukların giderilmesi için sınıf öğretmeni ve okul idaresiyle iletişime geçerek bu problemin birlikte üstesinden gelinmesi önerilmektedir.

• Cep telefonu gibi iletişim araçlarının olumsuz etkilerinden kurtulmak için öğrencilere bu araçların en uygun şekilde kullanıma yönelik farklı etkinlikler yapılmamıştır. Müptela haline gelen ve toplumumuzun en önemli sorunları arasında olan bu hastalıktan çocuklarımızın kurtulabilmesi için toplum olarak acil önlemler almamız gerektiği önerilmektedir.

• Değerlerin değerlendirilmesinde gözlem yönteminin dışında farklı ölçme değerlendirme tekniklerinin kullanılması önerilmektedir. Özellikle ergenlik çağıda olan çocuklar için öğüt vermenin iyi bir yöntem olmadığı önerilmektedir.

• Değerler eğitimi verirken karşılaşılan sorunlar bölümünde materyal yetersizliği vurgulanmış Milli Eğitim Bakanlığı bu konuda gerekli çalışmaları yapabilir. Medyanın olumsuz etkilerini azaltmak için ilgili kurumlar uygulamada üzerlerine düşen görevleri yapabilirler.

• Değerler eğitimi yaparken çeşitli öğrenme şekillerinin kullanılmasından dolayı öğretmenlerin, bu konularda ailelere rehber olarak hangi değeri hangi yöntemle verilmesi gerektiğini anlatmalıdır. Bu konuda aileleri bilinçlendirme çalışmaları yapılmalı okullardaki rehberlik servisleri tarafından bu konuda ailelere yönelik çalışmalar yapılabilir. Ailelerin değerler eğitimi konusunda daha bilinçli hareket etmeleri sağlanmalıdır. Değerler eğitimi sürecinde aileler kitle iletişim araçlarından kaynak olarak faydalanmaktadırlar. Bundan dolayıdır ki kitle iletişim araçlarındaki mesajlar değerler eğitimine uygun olarak düzenlenmelidir. Yanlış anlaşılmaya meydan verecek her türlü unsur yeniden şekillendirilmelidir.

• Öğretmenler öğrencilere bir dünya vatandaşı oldukları hatırlatarak, onları kendilerinde bulunması gereken evrensel değerlerin neler olması gerektiği konusunda bilinçlendirmelidirler. Bu

konuda okullarda çağdaş rehberlik hizmetleri sunulmalı, sunulan bu hizmetten öğrencilerin büyük ölçüde faydalanmaları sağlanmalıdır.

KAYNAKÇA

- Ada, S., Baysal, Z. N., & Korucu, S. (2005). Sınıf öğretmenlerinin sınıf içi olumsuz davranışlara gösterdikleri tepkilerin karakter eğitimi ve 2005 ilköğretim programı açısından değerlendirilmesi. *Değerler Eğitim Dergisi*, 3(10), 7-18.
- Akbaş, O. (2008). Değer eğitimi akımlarına genel bir bakış. *Değerler Eğitimi Dergisi*, 6(16), 9-27.
- Altunay, E., & Yalçınkaya, M. (2011). Öğretmen adaylarının bilgi toplumunda değerlere ilişkin görüşlerinin bazı değişkenler açısından incelenmesi. *Kuram ve Uygulamada Eğitim Yönetimi*, 1(1), 5-28.
- Aran, Ö. C., & Demirel, Ö. (2013). Dördüncü ve beşinci sınıf öğretmenlerinin sosyal bilgiler dersinde değerler eğitimi uygulamalarına ilişkin görüşleri. *Electronic Journal of Social Sciences*, 12(46), 151-168.
- Aydın, M. Z., & Gürler, Ş. A. (2012). *Okulda değerler eğitimi*. Ankara: Nobel Yayın Dağıtım.
- Balcı, F. A., & Yanpar Yelken, T. (2010). İlköğretim öğretmenlerinin “değer” kavramına yükledikleri anlamlar. *Hacettepe Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 39, 81-90.
- Baydar, P. (2009). *İlköğretim 5. sınıf sosyal bilgiler programında belirlenen değerlerin kazanım düzeyleri ve bu surecte yasanılan sorunların değerlendirilmesi*. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Adana: Çukurova Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Bazeley, P., & Jackson, K. (Eds.). (2013). *Qualitative data analysis with NVivo*. Sage Publications Limited.
- Çetin, Ş. (2013). Öğretmen adaylarının milli değerlerin öğretime yönelik tutumlarının farklı değişkenler açısından incelenmesi. *Turkish Studies-International Oeriodical fort he Literaure and History of Turkish*, 8(8), 1733-174.
- Coombs-Richardson, R., & Homer T. (2005). A comparison of values rankings for selected American and Australian teachers. *Journal of Research in International Education*, 4(3), 263- 277.
- Creswell, J. W. (2016). Research design qualitative, quantitative, and mixed methods approaches. Çev. Selçuk Beşir Demir, *Araştırma deseni nitel, nicel ve karma yöntem yaklaşımları*. Ankara: Eğiten Kitap, 2. Baskı.
- El Hassan, K., & Kahil, R. (2005). The effect of “living values: an educational program” on behaviors and attitudes of elementary students in a private school in Lebanon. *Early Childhood Education Journal*, 33, 81-90.
- Elbir, B., & Bağcı, C. (2013). Değerler eğitimi üzerine yapılmış lisans üstü düzeydeki çalışmaların değerlendirilmesi. *Turkish Studies International Periodical Forthe Languages, Literature and Historyot Turkish or Turcic*, 8(1), 1321-1333.
- Fichter, J. (2006). *Sosyoloji nedir?* (Çev. Nilgün Çelebi). Ankara: Anı Yayıncılık.
- Fidan, N. K. (2009). Öğretmen adaylarının değer öğretime ilişkin görüşleri. *Kuramsal Eğitimbilim Dergisi*, 2(2), 1-18.
- Gökçe, O. (2006). *İçerik analizi: Kuramsal ve pratik bilgiler*. Siyasal kitabevi.
- Johansson, E., Puroila, A. M., & Emilson, A. (2016). Research project overview: Values education in nordic preschools – basis of education for tomorrow. *International Journal of Early Childhood*, 48(2), 137-139.
- Johansson, E., Puroila, A. M., & Emilson, A. (2016). Values education in Nordic preschools: Theory and practice. *International Journal of Early Childhood*, 48, 133-135.

- Johnson, B., & Christensen, L. (2014). Educational research. Çev. Selçuk Beşir Demir, *Eğitim araştırmaları nitel, nicel ve karma yaklaşımlar*, 4. Baskı. Ankara: Eğiten Kitap.
- Kale, N. (2007). *Nasıl bir değerler eğitimi?* Kaymakcan R., Kenan, S., Hökelekli, H., Aslan, Ş. & Zengin, M. (Ed.), Değerler eğitimi uluslararası sempozyumu içinde (314-322), İstanbul: Dem Yayınları.
- Koh, K. T., Camiré, M., Lim Regina, S. H., & Soon, W. S. (2017). Implementation of a values training program in physical education and sport: a follow-up study. *Physical Education and Sport Pedagogy*, 22(2), 197-211.
- Köylü, M. (2007). Küresel bağlamda değerler eğitimine duyulan ihtiyaç. R. Kaymakcan vd. (Ed.), *Değerler ve eğitimi içinde* (387-311). İstanbul: Dem Yayınları.
- Kurtdede Fidan, N. (2013). Sosyal bilgiler dersinde değerler eğitimi: Nitel bir araştırma. *The Journal of Academic Social Science Studies*, 6(3), 361-388.
- Memiş, A., & Gedik, E. G. (2010). Sınıf öğretmenlerinin değer yönelimleri. *Değerler Eğitimi Dergisi*, 8-(20), 123-145.
- Milli Eğitim Bakanlığı (MEB) (1973). Kanun numarası: 1739. *Resmî Gazete*, 14574.
- Morcom, V. E. (2016). Scaffolding peer collaboration through values education: Social and reflective practices from a primary classroom. *Australian Journal of Teacher Education*, 41(1), 81-99.
- Neuendorf, K. A. (2016). *The content analysis guidebook*. Sage.
- Ogelman, H, G. Ve Sarıkaya, H, E. (2015). Okul öncesi eğitimi öğretmenlerinin değerler eğitimi konusundaki görüşleri. *Sakarya Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 29, 81-100.
- Park, N., & Peterson, C. (2006). Moral competence and character strengths among adolescents: The development and validation of the values in action inventory of strengths for youth, *Journal of Adolescence*, 29(6), 891-909.
- Saripudin, D., & Komalasari, K. (2015). Living Values Education in School Habituation Program and Its Effect on Student Character Development. *Stanisław Juszczak*, 39(1), 51-62.
- Sigurdardottir, I., & Einarsdottir, J. (2016). An action research study in an Icelandic preschool: Developing consensus about values and values education. *International Journal of Early Childhood*, 48(2), 161-177.
- Thornberg, R., & Oğuz, E. (2016). Moral and citizenship educational goals in values education: A cross-cultural study of Swedish and Turkish student teachers' preferences. *Teaching and Teacher Education*, 55, 110-121.
- Yalar, T., & Yelken, T. Y. (2011). Değerler eğitiminin iyileştirilmesi ile ilgili öğretmen görüşlerinin belirlenmesi ve bir program modülü örneğinin geliştirilmesi. *Elektronik Sosyal Bilimler Dergisi*, 38(38), 79-98.
- Yazar, T. (2012). Öğretmen adaylarının değerler hakkındaki görüşleri. *Pegem Eğitim ve Öğretim Dergisi*, 2(1), 61-68.
- Yigittir, S. (2010). İlköğretim öğrenci velilerinin okullarda kazandırılmasını arzuladığı değerler. *Değerler Eğitimi Dergisi*, 8(19), 207-223.
- Yıldırım, K. (2009). Türk sınıf öğretmenlerinin değerler eğitimine ilişkin deneyimleri. *Eurasian Journal of Educational Research*, 35, 165-184.